

ו' בכסלו התשפ"ד
19 בנובמבר 2023

לכבוד,

מר איתמר דוננפלד, מר מאיר שמעוני, מר משה בר סימן טוב, מר ינון אהרוני,
מנכ"ל משרד המשפטים מ"מ מנכ"ל משרד החינוך מנכ"ל משרד הבריאות מנכ"ל משרד הרווחה
ד"ר אלעזר בן הרא"ש, עו"ד שלומי הייזלר, עו"ד אביחי כהנא,
מ"מ מנכ"ל המשרד לביטחון לאומי מנכ"ל משרד האוצר מנכ"ל משרד העלייה והקליטה

שלום רב,

הנדון: קידום תכנית חירום לבריאות הנפש עבור ילדים ונוער
מכתב לחברי ועדת המנכ"לים לזכויות ילדים ונוער לקראת הפגישה ביום 20.11.2023

כידוע, ביום 7.10.2023 ביצע חמאס טבח נוראי באזרחי ישראל ומדינת ישראל נכנסה למלחמה. מצב זה הוביל לעלייה דרמטית בשיעור הילדים והנוער אשר מתמודדים עם מצוקות נפשיות בכלל רחבי הארץ, שאף צפוי להחריף. הצורך האקוטי בהרחבת שירותי בריאות הנפש לילדים ונוער, תוך חיזוק כוח האדם במקצועות הבריאות והרווחה, הפך בימים אלו אקוטי וקריטי אף יותר.

ביום 2.5.2023 התכנסה לראשונה ועדת המנכ"לים לזכויות ילדים ונוער אשר הוקמה מכוח החלטת ממשלה מספר 1652, מיום 19.6.2022. הוועדה – אשר התקיימה בנוכחות סגנית שר האוצר לשעבר, ובהשתתפות מנכ"ל משרד האוצר, ומשנים למנכ"לי משרדי ממשלה נוספים החברים בוועדה – בחרה לשים בראש סדר העדיפויות את תחום בריאות הנפש של ילדים ונוער. מסיכום ישיבת הוועדה עולה כי הוחלט להקים צוות עבודה בראשות בכיר ממשרד הבריאות, שיכלול נציגים ממשרדי הממשלה הרלוונטיים, לצורך "גיבוש ויישום תוכניות ממשלתיות בנושא בריאות הנפש של ילדים ונוער" (להלן: "צוות העבודה"). עוד הוחלט כי התוכנית שתבינה במסגרת צוות העבודה, וכן טיוטה להחלטת ממשלה בנושא (ככל שיעלה צורך בכזו) יובאו בפני הוועדה עד תחילת חודש אוקטובר הקרוב.

ערב המלחמה, תוכנית מעין זו הייתה חיונית נוכח המשבר בשירותי בריאות הנפש לילדים ונוער בישראל והעליה המשמעותית בשיעור הילדים המתמודדים עם מצוקות נפשיות, בין היתר בעקבות משבר הקורונה. אולם כיום, לאחר אירועי ה-7.10 והשפעתם על אזרחי מדינת ישראל, וביניהם ילדים ונוער, תוכנית מעין זו הינה בגדר צו השעה. זאת ועוד, השבועות האחרונים המחישו בצורה ברורה עד כמה חיוני קיומו של מערך בריאות נפש **ציבורי** וחזק. לפיכך, כל תכנית להרחבת מערך בריאות הנפש, על כלל רכיביה, צריכה להיות מכוונת בראש ובראשונה לחיזוק התשתיות של המערכת הציבורית ולהרחבת המענים הניתנים דרכה.

נוכח חשיבות הנושא, לקראת ישיבת המנכ"לים הקרובה, הכנו לעיונכם מתווה הכולל עקרונות חשובים לבניית תוכנית בין-משרדית לקידום מערך בריאות הנפש לילדים ונוער:

(1) הסתכלות הוליסטית על צרכיו של הילד: מערך בריאות הנפש לילדים ונוער, כידוע, אינו מוגדר תחת משרד אחד. ילדים ונוער עוברים דרך מערכת החינוך, ממשיכים את פעילות הפנאי שלהם במסגרות אחה"צ, מגיעים לביקור אצל רופאי הילדים או המשפחה ובנסיבות מסוימות משתלבים במסגרות באחריות הרווחה. לכן, תוכנית לבריאות הנפש לילדים ונוער צריכה לכלול הסתכלות הוליסטית על ילדים ונוער, במסגרתה ייווצרו שיתופי פעולה בין המשרדים השונים ליצירת מענים משותפים, המשלבים צוותים רב-מקצועיים ובין-משרדיים בהתאם לצורך, תוך חלוקת אחריות ברורה בין המשרדים.

(2) הרחבה ופיתוח של מענים נפשיים לילדים ונוער במערכת הציבורית בקהילה לכל אורך הרצף הטיפולי: כאשר מדובר בילדים ונוער יש חשיבות גדולה במיוחד למניעה, לאיתור מוקדם ולמתן מענה מהיר ככל האפשר למצוקות הנפשיות. המתנה ממושכת לטיפול נפשי עבור ילדים ונוער אשר מתמודדים עם מצוקה נפשית, עלולה להוביל לעתים לפגיעה אנושה ובלתי הפיכה בהתפתחותם התקינה ואף עלולה לסכן את שלומם או להוביל לאשפוז אותו היה ניתן למנוע. לכן, ישנו צורך לייצר ולחזק מענים טיפוליים לכל אורך הרצף הטיפולי, תוך שימת דגש על חיזוק המענים הקיימים כיום לאיתור מוקדם של מצוקות נפשיות ולמניעת התפתחותן. זאת, מתוך תפיסה כי השקעה נכונה במענים המוקדמים תפחית חלק ניכר מהצורך בקבלת מענים נפשיים למקרים מורכבים יותר.

מענים נפשיים הרלוונטיים לאיתור מוקדם ומניעה צריכים לכלול, בין היתר:

- הרחבה משמעותית של מערך השירות הפסיכולוגי החינוכי במשרד החינוך (הוספת כ- 2,700 תקנים מעבר לתקנים הקיימים והשקעה בכוח האדם לצורך איושם).
- הרחבת הייעוץ החינוכי בבתי הספר על-ידי הוספת תקנים והרחבת שעות הייעוץ.
- הרחבת תוכניות לאיתור ילדים המתקשים בתפקוד במעונות היום ובגנים, כדוגמת תוכנית 'מעגן', על-ידי מערך הפסיכולוגיים ההתפתחותיים.
- הרחבת המענים הרגשיים לילדים עם מוגבלויות שונות (ילדים עם מוגבלות שכלית, אוטיזם ועוד) במערכת החינוך.
- מתן מענה ראשוני על-ידי רופאי הילדים, על-ידי זיהוי ואיתור ילדים ונוער עם מצוקות נפשיות (הכשרת כלל רופאי הילדים על זיהוי ואיתור ילדים עם מצוקות נפשיות ומתן מענים ראשוניים בתחום בריאות הנפש). פרויקט חלוצי בתחום זה מתוכנן לצאת לדרך כחלק ממחקר של עמותת גושן, קופות החולים ובית החולים הדסה. יש ללמוד מפרויקט זה ולהרחיבו בהמשך.
- חיזוק שירותי הדרכת הורים בתחנות טיפות החלב, בין היתר על-ידי גיוס ושימור כוח אדם בתחנות ומתן הכשרה מתאימה.
- הרחבת וחיזוק התוכניות הקיימות לאיתור ומניעה בקהילה עבור ילדים ונוער בהפעלת משרד הרווחה.

הרחבת המענים הטיפוליים-מרפאתיים:

- הרחבת הטיפולים הפסיכולוגיים והפסיכותרפיים לילדים ונוער בקהילה הניתנים על-ידי קופות החולים והקמת מרפאות ציבוריות נוספות לבריאות הנפש לילדים ונוער, במטרה לשפר בצורה משמעותית את זמינות ונגישות השירותים. בתוך כך, יש לבטל את ההשתתפות העצמית במסלול ה'מטפל העצמאי'.
- הרחבת משמעותית של המענים הרגשיים במכונים להתפתחות הילד, שניתנים על-ידי הפסיכולוגים ההתפתחותיים, כדי לוודא שניתן מענה זמין ונגיש לילדים הזקוקים לכך.
- הרחבת הטיפולים הפסיכולוגיים לילדים ונוער במסגרת השירות הפסיכולוגי-חינוכי במשרד החינוך, בין היתר על-ידי הקמת יחידות קליניות והתפתחותיות בתוך השפ"ח.
- הרחבת המענים הרגשיים לילדים ונוער עם מוגבלויות שונות.
- הרחבת המענים הרגשיים לילדים ונוער עם מוגבלויות שונות הניתנים דרך המכונים להתפתחות הילד ומערך בריאות הנפש בקופות החולים.
- בניית תשתית של נתונים שתאפשר לנטר את השירותים הניתנים ואת החסרים באזורים שונים של הארץ ובפילוח לקבוצות אוכלוסייה שונות (חברה חרדית, ערבית וכד').

מענים טיפוליים לילדים ונוער במצבים מורכבים:

- הגדלת מספר הבתים המאזנים לילדים ונוער.
- הקמת 2 מרפאות נוספות להתערבות במשבר באזור הצפון, אחת מהן ייעודית לחברה הערבית (11 מרפאות סה"כ) והגדלת התקינה של הרופאים ועובדי הבריאות בכל אחת מהמרפאות.
- הקמת יחידות לאשפוז בית לילדים ונוער, תוך הגדלת תקינת הרופאים ועובדי הבריאות לצורך שירות זה.
- פיתוח מענים נוספים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים מורכבים במטרה למנוע את הצורך באשפוז.
- פיתוח מענים ייעודיים לילדים ונוער המתמודדים עם הפרעות אכילה.

מענים שאינם 'טיפוליים', אשר מטרתם לספק מעטפת לילדים ונוער המתמודדים עם מצוקה נפשית:

- הוספת תקנים למתאמי טיפול במחלקות לשירותים חברתיים אשר ילוו משפחות בהן יש ילד המתמודד עם קשיים נפשיים מורכבים.
- פיתוח שירותי חונכות לילדים ונוער לשעות אחר הצהריים.
- פיתוח והרחבת שירותי פנאי לילדים ונוער עם קשיים נפשיים ושילובם במסגרות פנאי קיימות.

מטפלים בחברה הערבית: כידוע, בחברה הערבית קיים מחסור חמור במיוחד במטפלים. יש לפעול ליישום התוכניות שפותחו בתחום בריאות הנפש לחברה הערבית, במסגרת תוכנית החומש ובהן, הרחבת תוכנית המל"ג לעידוד והרחבת מספר הפסיכולוגים הערבים בישראל לכלל המוסדות האקדמיים הרלוונטיים ופתיחת מחזורי הכשרה בפסיכותרפיה לעובדים סוציאליים מהחברה הערבית או לבוגרי תואר שני טיפולי אחר, המתחייבים לעבוד במערכת הציבורית של בריאות הנפש. בנוסף מוצע לייצר תמריצים נוספים לעובדות ולעובדים סוציאליים מהחברה הערבית להשתלבות במערכת בריאות הנפש לילדים ונוער, ובהם תמריצים הנוגעים ללימודים אקדמאים.

4) הכשרות למטפלים בתחום הטראומה והחרדה: נוכח מצב החירום והמצוקות הנפשיות עמוסות מתמודדים ילדים ונוער בכל הארץ בתקופה האחרונה, יש לדאוג שכלל הפסיכיאטרים לילד ולמתבגר והמטפלים במערך בריאות הנפש לילדים ונוער (במשרדי החינוך, הבריאות והרווחה) יעברו הכשרות בפרוטוקולים מבוססי ראיות הנוגעות לטיפול בטראומה דוגמת (Trauma-focused CBT) וכן לטיפול בחרדה. כמו כן, מוצע כי כלל רופאי הילדים יקבלו הכשרה מתאימה לרפואה מודעת טראומה על מנת שיוכלו לתת מענה ראשוני במסגרת המרפאה הקהילתית.

בברכה,

פרופ' איתן כרם,
יו"ר הוועד המנהל,
עמותת גושן

ד"ר עדית סרגוסטי,
מנהלת תחום יישום מדיניות,
בזכות, המרכז לזכויות אדם של
אנשים עם מוגבלויות

עו"ד רד וינדמן
מנכ"לית,
המועצה לשלום הילד

פרופ' צחי גרוסמן,
יו"ר האיגוד הישראלי
לרפואת ילדים

יפעת שדה וד"ר נעם
יצחקי, יו"ר משותפות,
התנועה למען
הפסיכולוגיה הציבורית.

עו"ס ועו"ד אפרת רותם,
מנהלת חטיבה ארצית,
איגוד העובדות והעובדים
הסוציאליים

יורם שליאר,
יו"ר הסתדרות
הפסיכולוגים בישראל.

פרופ' דורון גוטהלף, יו"ר
האיגוד לפסיכיאטריה של
הילד והמתבגר, ביה"ח ספרא
לילדים, שיבא, תל השומר

העתק:

עו"ד מיכל גולד, המתאמת הממשלתית לעניין זכויות ילדים ונוער, משרד המשפטים